

‘Geschiedenisonderwijs moet steunen op levende geschiedenis’

Interview met Maria Grever

Begin dit jaar nam Maria Grever na twintig jaar afscheid als hoogleraar *Theorie en Methoden van de Geschiedenis* en als directeur van het Centrum voor Historische Cultuur aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Janneke Riksen en Marc van Berkel interviewden haar namens de commissie Lerarenopleidingen en blikten met haar terug op enkele decennia geschiedenisonderwijs.

Marc van Berkel is lerarenopleider aan de HAN. Janneke Riksen is vakdidactica aan de VU.

Maria Grever studeerde economische en sociale geschiedenis in Nijmegen en promoveerde daar cum laude op een intellectuele biografie van de historica Johanna Naber (1994). Ze bekleedde tal van wetenschappelijke functies en publiceerde over historische cultuur en historisch besef, collectieve herinnering en nationale identiteit, geschiedenisonderwijs en erfgoed, politieke cultuur en gender. Tijdens haar hele loopbaan bleef zij zeer betrokken bij het geschiedenisonderwijs en het docentschap. Haar afscheidsrede had de titel *Een ecologische breukervaring? Corona en historisch besef*.

Je bent jouw loopbaan begonnen aan de nieuwe lerarenopleiding. Wat was toen jouw motivatie om te kiezen voor het beroep van geschiedenisdocent?

‘Op de nieuwe lerarenopleiding studeerde ik Nederlands en geschiedenis, twee vakken die ik altijd geweldig heb gevonden. Ik heb lang gearzeld of ik door zou gaan met Nederlands of met geschiedenis op de universiteit. Ik vond literatuur en de theorie van Chomsky razend interessant. Maar uiteindelijk werd het geschiedenis, mede doordat ik gegrepen werd door een onderzoek voor een scriptie over het anabaptisme in Nijmegen in de zestiende eeuw. Tijdens de lerarenopleiding heb ik voor beide vakken veel stages gelopen. Dat was spannend, leuk en leerzaam. De universitaire studie geschiedenis in Nijmegen vond ik fantastisch. In de doctoraalfase liep ik stage op het Maaslandcollege in Oss, waar ik vier jaar als docent gewerkt heb. Daar en op de Vincent van Gogh-havo heb ik veel opgestoken van de collega’s. Vooral van Han Ebberink: hoe je goede en toetsbare vragen maakt voor een schoolexamen, hoe je historische vaardigheden kunt onderscheiden en trainen.’

Na deze jaren in het voortgezet onderwijs kreeg je een aanstelling aan de Nijmeegse universiteit voor vrouwengeschiedenis. Je richtte de commissie Vrouwengeschiedenis

binnen de VGN op en in 1990 en 1991 werd het een eindexamenthema. Hoe zie je de toekomst voor vrouwengeschiedenis, bijvoorbeeld in het geschiedenisonderwijs?

‘In 1984 kreeg ik een onderzoeksaan bij de vakgroep geschiedenis voor één jaar. Ik besloot om een inleidende cursus vrouwengeschiedenis te ontwerpen. Na toestemming mocht ik die geven, samen met andere docenten. De cursus trok 72 studenten. Het was zo’n succes dat studenten actie voerden om mij te behouden. Dat lukte: in juni 1985 kreeg ik een baan van vier jaar als docent vrouwengeschiedenis.

Samen met Arja van Veldhuizen hebben we in 1987 de reizende tentoonstelling *Van onze oudtantes* opgezet over vijf Nederlandse historisch-schrijfsters: Trui Bosboom-Toussaint, Johanna Naber, Annie Romein-Verschoor, Sini Greup-Roldanus en Willemijn Posthumus-Van der Goot. De tentoonstelling in Rijswijk werd geopend door staatssecretaris Nell Ginjaar-Maas, die toen tegelijkertijd aankondigde dat er een eindexamen over vrouwengeschiedenis zou komen. Dat werd zelfs uitgezonden op het achtuurjournaal.

In die context heb ik de commissie Vrouwengeschiedenis in de VGN opgericht. De achtergrond was ook dat ik als docent lid was geweest van de havo/vwo-commissie met Leo Dalhuisen en Tom van der Geugten. Daar hoorde je veel over de laatste ontwikkelingen in het geschiedenisonderwijs en over nieuwe didactische inzichten. Tot mijn verrassing zijn er weer allerlei nieuwe initiatieven op het gebied van gendergeschiedenis. Denk aan het veel verkochte boek *1001 vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis* van Els Kloek. Jonge promovendi organiseren zich en verdiepen zich in de geschiedenis ervan. Ik denk dat we destijds met het eindexamen een flinke boost hebben gegeven aan die benadering. Ik weet dat het bij leerlingen en docenten soms weerstanden oproept, maar ik hoop dat gender op een geïntegreerde wijze aandacht blijft krijgen in schoolmethodes en het curriculum geschiedenis in het voortgezet onderwijs.’

Maria Grever.
Foto's: M. Muus.

‘Ten eerste, een nationale gemeenschap kan moeilijk functioneren als de mensen die er wonen geen enkele verbondenheid met elkaar voelen. Kennis van de taal, de cultuur en de geschiedenis zijn belangrijke voorwaarden voor betrokkenheid en participatie van burgers. Dat is altijd mijn uitgangspunt geweest. Ten tweede, in het geschiedsonderwijs en de opleiding van docenten werd altijd behoorlijk wat aandacht besteed aan de Nederlandse geschiedenis: van Willem van Oranje, de reformatie, de patriottentijd, de kiesstrijd tot en met de Tweede Wereldoorlog enzovoorts. Dat hoef je niet vast te leggen in een canon, en het is ook niet verstandig omdat die al snel verwordt tot een politiek instrument. Kijk wat er momenteel gebeurt met de Vlaamse canon: dit dreigt uit te lopen op Vlaamse propaganda. Ten derde, het is en blijft van belang om de ontwikkelingen in de geschiedwetenschap en de maatschappelijke actualiteit bij je geschiedsonderwijs te betrekken. Anders wordt het vak een fossiel. Geschiedsonderwijs moet steunen op levende geschiedenis: een geschiedenis die een verband tussen heden en verleden legt zonder dat het presentistisch wordt. Dat zijn we aan onze leerlingen en studenten verplicht.

Opvallend is wel dat een *integrale* behandeling van de geschiedenis van Nederland op een enig moment in het curriculum van het vo ontbreekt.

Wat is voor jou de belangrijkste betekenis van de VGN? En hoe zie je de toekomst van de VGN?

‘Laat ik allereerst zeggen dat ik grote bewondering heb voor alle activiteiten van de VGN en voor het prachtige blad *Kleio*. Voor zover ik dat kan inschatten heeft de VGN voor docenten geschiedenis een bindende functie, zowel qua faciliteiten als intellectueel. De VGN ondersteunt docenten met nascholingen op didactisch en inhoudelijk gebied, de vereniging komt op voor de rechten van docenten geschiedenis en zorgt ook voor sociale gezelligheid. Zo heb ik genoten van alle lezingen en workshops tijdens het zestigjarig bestaan van de VGN op Slot Loevestein. De VGN staat voor het vak, de inhoud en de vakdidactiek. Docenten halen daar ook hun plezier en voldoening uit. En daar moet de VGN voor blijven staan. Laat je dat los, dan hol je het vak uit en verwatert het.’

In jouw bundel *Onontkoombaar verleden. Reflecties op een veranderende historische cultuur* bekritiseer je de herdefiniëring van een nationale identiteit door middel van een historische canon. Je schrijft dat ‘die samenleving voorbij is’; het curriculum voor het schoolvak geschiedenis zou eerder gebaseerd moeten worden op historisch onderzoek, maatschappelijke ontwikkelingen en de samenstelling van de leerlingenpopulatie. Zou dit niet het gevaar kunnen opleveren van snel wisselende inhoudelijke veranderingen van de leerstof enerzijds en afnemende sociale cohesie in de samenleving anderzijds?

‘Kennis van de taal, de cultuur en de geschiedenis zijn belangrijke voorwaarden voor betrokkenheid en participatie van burgers’

We verdelen de Nederlandse geschiedenis over tijdvakken en jaargroepen. Daardoor verliezen leerlingen het overzicht. De vraag is ook waarom we in Nederland het aantal uren van het vak geschiedenis zo beperkt houden en waarom het in de bovenbouw nog steeds een keuzevak is. Als je geschiedenis zo belangrijk vindt, ga dan eerst het aantal uren uitbreiden en omvormen tot een verplicht vak voor het hele vo. In het vmbo – de grootste groep leerlingen in het vo – krijgt circa 70 procent na hun veertiende jaar helemaal geen geschiedenis meer.’

Waarom is het niet gelukt om geschiedenis als verplicht vak in te voeren? En zie je het nog gebeuren in de nabije toekomst?

‘Een belangrijke oorzaak is dat veel bewindslieden in de jaren zeventig, tachtig en negentig groot voorstander waren van een breed vak (maatschappijleer, geschiedenis, economie, aardrijkskunde). Die vakkenintegratie – vaak vermengd met onderwijskundig jargon – vind ik een gruwel en blijft maar terugkomen. Terwijl het juist belangrijk is om de karakteristieken van je eigen vak overeind ►

te houden. Daar zit zoveel traditie, kennis van inhoud en vakdidactiek in. Die vakkennis bepaalt voor een groot deel ook het werkplezier van docenten. Maar de overheid vindt vakdocenten een lastige groep. Politici willen graag flexibele leerkrachten, die zijn goedkoper. Daaronder speelt ook mee dat de alfavakken veel minder serieus worden genomen dan de bètavakken.

Toch sluit ik niet uit dat geschiedenis een verplicht vak kan worden. De interesse in geschiedenis is de laatste jaren sterk toegenomen. Wat mij betreft gaat de overheid investeren in het verplicht maken van geschiedenis en in de scholing van toekomstige docenten op pabo's en lerarenopleidingen. Het recente Nationaal Programma Onderwijs voor het wegwerken van de corona-achterstand (8,5 miljard euro) kan gebruikt worden om de positie van docenten structureel te verbeteren: verklein de klassen, verhoog de salarissen en reserveer voor docenten in de urentabel meer tijd voor lesvoorbereiding en nascholing.'

Wat is in jouw visie het belang van het behandelen van 'omstreden onderwerpen' in het geschiedenisonderwijs?

'Doceren over omstreden of gevoelige historische onderwerpen is het moeilijkste wat er is. Je zult dan als docent het gesprek met je leerlingen aan moeten gaan over verschillende interpretaties en historische contexten. Belangrijke voorwaarden daarbij zijn: een goede relatie met je klas en

voldoende tijd voor de inhoudelijke en didactische voorbereiding, zonder de hete adem van het lesrooster. Daarnaast zul je als docent geconfronteerd worden met fundamentele vragen over waarheid. Je kunt feiten intersubjectief vaststellen, maar welk verhaal je vervolgens van die feiten maakt, ligt bepaald niet vast. Kortom, de ware betekenis van een gebeurtenis is een contradictio in terminis.

Maar het behandelen van omstreden onderwerpen is een must om leerlingen cruciale informatie en reflectie op de maatschappelijke actualiteit te bieden. Als het docenten lukt om een goed voorbereide discussie over bijvoorbeeld het standbeeld van J.P. Coen te organiseren, dan leren leerlingen ontzaglijk veel over de Nederlandse geschiedenis in mondiale context: ze leren over Coen en de geschiedenis van de VOC, hoe Nederlanders in de loop der tijd over Coen zijn gaan denken, wanneer en waarom er standbeelden van hem werden opgericht, wat de betekenis van Coen is voor het heden en wat de verschillende meningen daarover zijn. Kortom, dan ben je met je leerlingen zowel met de inhoud bezig als met de vaardigheden uit de didactiek van historisch denken.'

De tien tijdvakken en bijbehorend referentiekader werden in het rapport van de commissie-De Rooy gepresenteerd als didactische hulpmiddelen. In de praktijk is dit kader verworpen tot een kennisoverzicht,

waar veel kritiek op gekomen is: het zou eurocentrisch zijn, en blind voor gender en etniciteit. Op basis waarvan zou jij een nieuw referentiekader samenstellen (en zou je dat überhaupt doen)?

‘Ik heb op zichzelf niets tegen een referentiekader. Arie Wilschut had een ingenieus drieslagstelsel ontworpen bestaande uit oriëntatiekennis, tijdvakken en enkele concepten van historisch denken. Het punt is dat dit kader een keurslijf is geworden. Dat had ik in 2006 in het *Tijdschrift voor geschiedenis* al voorspeld. De keuze van de tijdvakken met bepaalde kennisoriëntatie is geen neutraal didactisch hulpmiddel, zoals Wilschut beweerde. Vooral de oriëntatiekennis met 49 aspecten werkte als een canon, zeker als dit kader zo lang vastligt.

Een adequaat referentiekader bestaat in mijn visie uit de volgende elementen: integratie van historisch denken; spreiding van politieke geschiedenis, cultuurgeschiedenis en sociaal-economische geschiedenis, gerelateerd aan mondiale ontwikkelingen; integratie van gender en etniciteit daar waar het zin heeft en kan (nu is gender ingedikt tot ‘de eerste en tweede feministische golf’); tijdvakbenamingen die historisch kloppen; en uiteraard een regelmatige herziening. Het huidige kader bestaat inmiddels twintig jaar.

Gelukkig wordt het referentiekader eindelijk herzien door een team onder leiding van Carla van Boxtel. Ik ben gevraagd voor advies. Wat ik heb gelezen wordt het een grote verbetering van wat er was. Een van mijn adviezen is: integreer een ecologisch perspectief, zoals over pandemieën vroeger – de ‘zwarte dood’ (pest), pokken, cholera – en over de relatie tussen pandemieën, beeldvorming

en sociale ongelijkheid. Schaf ook de dictatuur van die tijdvakbenamingen af (‘de tijd van ...’) of pas ze grondig aan want de benamingen zijn historisch niet altijd juist. Ik heb ook geadviseerd om de indeling prehistorie/historie los te laten. Door onder meer archeologisch onderzoek weten we dat er al vóór de uitvinding van het schrift allerlei communicatiesystemen waren. Onze blik op de oudheid is bovendien door Romeinse schrijvers zoals Tacitus nogal eenzijdig gekleurd.’

Welke belangrijke ontwikkelingen zie je in de toekomst van het geschiedenisonderwijs?

‘Ik vind dat leerlingen in het geschiedenisonderwijs veel meer les moeten krijgen over wording en werking van de staatsinrichting. Dat kan in samenwerking met maatschappijleer voor alle leerlingen in vmbo, havo en vwo. Het is beangstigend hoe weinig jongeren weten van ons politiek systeem en de werking daarvan. Deze kennis is van groot belang in verband met de opkomst van *fake news* en het gebruik van sociale media. Leerlingen moeten de kennis en vaardigheden opdoen om zelf een gefundeerde mening te kunnen vormen.’

Tot slot: wat ga je na jouw emeritaat doen?

‘Ik blijf publiceren en promovendi begeleiden. Verder ben ik voorzitter van de commissie Geschiedenis en Letteren van het PB Cultuurfonds, lid van de KNAW, de Raad voor Geesteswetenschappen (GW) en bestuurslid van de Huizinga Onderzoeksschool Cultuurgeschiedenis. Sinds 1 september ben ik bovendien Research Fellow bij het NL-Lab KNAW Humanities Cluster. Vanuit de Raad voor GW hebben we onlangs een webinar over de recente beeldenstorm en de Black Lives Matter-beweging georganiseerd: *De genealogie van het monument*. We gaan dit debat groter en breder maken. Ook het onderwijs zal daarbij betrokken worden. Ik heb allerlei plannen en word voor van alles gevraagd. Soms moet ik wel uitkijken, want dan hoor ik hier thuis mijn partner roepen: “Hé, je bent wel met pensioen, hè!” Maar ik geniet ook erg van het samenwerken in commissies, en last but not least, van het lezen en schrijven. Ik kan helemaal opgaan in het schrijven. Dan zit ik in een andere wereld. ■

Verder lezen

Tijdschrift voor geschiedenis 134, nr. 1 (2021) bevat een discussiedossier naar aanleiding van het afscheid van Maria Grever als hoogleraar aan de EUR onder de titel ‘Uitdagingen voor de hedendaagse historische cultuur’.

Maria Grever (2021), *Een ecologische breukervaring? Corona en historisch besef* (Hilversum, Verloren). Gratis bij de uitgever te bestellen.

Maria Grever (2020), *Onontkoombaar verleden. Reflecties op een veranderende historische cultuur* (Hilversum, Verloren).